दाङ जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको अध्ययन

प्रतीक्षा गौतम
परीक्षा क्रमाङ्क : ७२२८०७४/०७५
त्रि.वि. दर्ता क्रमाङ्क : ९-२-५२५-४०-२०१२

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षाअन्तर्गत
स्नातकोत्तर तह चौथो सत्र नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको
प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
त्रि.वि., कीर्तिपुर
२०७५/२०१९

प्रतिबद्धता पत्र

दाङ जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको अध्ययन शीर्षकमा शोधपत्र तयार पार्दा प्रयोग उपयोगमा ल्याएका शोध प्रतिवेदनभित्रका सामग्रीहरू नितान्त मौलिक हुन् । प्रस्तुत शोधपत्रमा आवश्यकताअनुसार स्रोत खुलाएर वाक्यांश तथा वाक्यहरू साभार गरिएको छ । यस शोधपत्रका अंश अन्य प्रयोजनका लागि उपयोग र प्रकाशनमा आएका छैनन् । अतः यो शोधपत्र नितान्त मौलिक भएको प्रतिवद्धता व्यक्त गर्दछु ।

....

शोधार्थी

प्रतीक्षा गौतम

मिति : २०७५/१२/१०

शोधनिर्देशकको सिफारिसपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रकी छात्रा प्रतीक्षा गौतमले *कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमता* शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा रहेर तयार पार्नुभएको हो । निकै परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

उपप्रा. उमेश काफ्ले

शोधनिर्देशक

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि.वि., कीर्तिपुर

मिति : २०७६/०१/०२

April 15, 2019

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रको नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको आवश्यकता पूर्तिका लागि छात्रा प्रतीक्षा गौतमद्वारा *दाङ जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको अध्ययन* शीर्षकमा तयार गरिएको यो शोधपत्र स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उचित ठहरिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोध मूल्याङ्कन समिति

१.	प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई (विभागीय प्रमुख)	……………………
२.	प्रा.डा. शर्वराज आचार्य (शोधविशेषज्ञ)	……………………
३.	उपप्रा. उमेश काफ्ले (शोधनिर्देशक)	……………………

मिति : २०७६/०१/२४

May 7, 2019

कृतज्ञताज्ञापन

शोध एउटा व्यवस्थित र तर्कसङ्गत प्रक्रिया हो । यसबाट नवीन तथ्यको प्राप्ति र त्यसको पुष्टि हुन्छ । यसर्थ मैले प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ तयार पारेकी हुँ । शोधपत्रको लागि प्रस्तावना तयार गर्ने कार्यदेखि सामग्री निर्माण, तथ्याङ्क सङ्कलन, विश्लेषण तथा परिमार्जन गरी अन्तिम रूप दिनका निम्ति आफ्नो अमूल्य समय खर्चेर मलाई समय दिनुहुने शोधनिर्देशक श्रद्धेय गुरु उपप्रा. उमेश काफ्लेप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । उहाँको निरन्तर उत्साहवर्द्धक प्रेरणा, कुशल निर्देशन तथा महत्त्वपूर्ण सुझाबको कारण यो अध्ययन सार्थक भएकाले यसको प्रथम श्रेय उहाँलाई नै दिँदै हार्दिक आभार समेत व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

प्रस्तुत शोधपत्रका लागि समयमा नै मेरो शोधप्रस्ताव स्वीकार गरी अध्ययन कार्य थालनी गर्न सहयोग पुऱ्याउने विभागीय प्रमुख प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई लगायत समस्त नेपाली भाषा शिक्षा विभागप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत अध्ययनका क्रममा विभिन्न विद्वान्हरूका विचार र भनाइहरूले अनुसन्धानमा सहजता प्राप्त भएकाले उहाँहरूप्रति समेत हार्दिक आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु । प्रस्तुत शोधपत्रको लागि आवश्यक तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने क्रममा सहयोग पुऱ्याउनु हुने सम्बन्धित विद्यालयहरूका प्रधानाध्यापकहरू, शिक्षकहरू तथा विद्यार्थीहरूलाई विशेष रूपमा धन्यवाद दिन चाहन्छु । प्रस्तुत शोधपत्रलाई पूर्ण आकार दिनका लागि मेरा आदरणीय गुरुवर्ग, आफन्तजन इष्टमित्र तथा साथीहरूबाट प्राप्त सल्लाह, सुझाब र हौसलाले महत्त्वपूर्ण सहयोग प्राप्त भयो । यसका लागि म उहाँहरूप्रति हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । मेरो अध्ययनलाई आजको अवस्थासम्म पुऱ्याउन सदैव स्नेह, आशीर्वाद, सुझाब, सल्लाह र आवश्यक सहयोग गर्ने मेरा आमा, बुवाप्रति म आजीवन ऋणी छु । अध्ययन अनुसन्धान विश्लेषण तथा प्राविधिक पक्षका सम्बन्धमा यसमा केही कमीकमजोरी भएको भए त्यसलाई विनम्रतापूर्वक स्वीकार गर्दछु । शोधपत्र टाइप गरी सहयोग पुऱ्याउनु भएकोमा 'जी' कम्प्युटर सेन्टर, कीर्तिपुरलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु । अन्त्यमा प्रस्तुत शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली भाषा शिक्षा विभाग समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

मिति : २०७५/१२/१०

प्रतीक्षा गौतम

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि.वि., कीर्तिपुर

शोधसार

प्रस्तुत शोधकार्य 'दाङ जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको बादविवाद लेखन क्षमता' शीर्षकमा प्रयुक्त शोधकार्य त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली शिक्षा विषयअन्तर्गत एम.एड चौथो सत्र पाठ्यांश नेपा. शि ५४४ को प्रयोजनका निम्ति तयार गरिएको छ । यस शोधकार्यको मुख्य उद्देश्य दाङ जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको पहिचान गर्नु, विद्यालय प्रकृतिका आधारमा विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको स्थिति पहिल्याउनु, लैङ्गिकताका आधारमा विद्यार्थीहरूको वादविवादलेखन क्षमताको स्थिति पहिचान गर्नु र भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको स्थिति पहिल्याउनु रहेको छ ।

प्रस्तुत शोधकार्यको उद्देश्य प्राप्त गर्नका लागि सैद्धान्तिक र प्रायोगिक दुवै अध्ययन गरिएको छ । सैद्धान्तिक अध्ययनमा विभिन्न पुस्तक, पत्रपत्रिका र जर्नलहरू अध्ययन गरिएको छ । प्रायोगिक अध्ययनमा दाङ जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत प्रतिनिधि नमुना छनोटमा परेका समग्र विद्यार्थीहरू (१०० जना) को अध्ययन गरिएको छ । प्राथमिक तथा द्वितीयक सामग्रीको प्रयोग गरी तथ्याङ्क सङ्कलन र विश्लेषण गरिएको छ । तथ्याङ्कलाई तालिकाबद्ध गरी एकल तथा तुलनात्मक अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ । विश्लेषणलाई वस्तुगत बनाउनका लागि प्रतिशत, मध्यमान र मानक विचलनको उपयोग गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोधकार्यबाट समग्र विद्यार्थीहरुको वादविवाद लेखन क्षमता मध्यम खालको रहेको, सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरुको भन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरुको, छात्रको भन्दा छात्राको र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरुको भन्दा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरुको वादविवाद लेखन क्षमता राम्रो रहेको निष्कर्ष निकालिएको छ ।

सङ्क्षेपीकृत सूची

सङ्क्षेपीकृत रूप	पूर्ण रूप
उप.प्रा.	उपप्राध्यापक
क्र.सं.	क्रम सङ्ख्या
प्र	प्रतिशत
त्रि.वि	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
वि.सं.	विद्यार्थी सङ्ख्या
प्रा. डा.	प्राध्यापक डाक्टर
नि.मा.वि	निम्न माध्यमिक विद्यालय

विषयसूची

पृष्ठ

अध्याय एक

शोधपरिचय

१.१	अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२	समस्याकथन	२
१.३	शोधका उद्देश्यहरू	३
१.४	अध्ययनको सान्दर्भिकता र उपयोगिता	३
१.५	सीमाङ्कन	४
१.६	शोधको रूपरेखा	५

अध्याय दुई

पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक अवधारणा

२.१	पूर्वकार्यको समीक्षा	६
	२.१.१ पुस्तक समीक्षा	६
	२.१.२ शोधकार्यको समीक्षा	८
२.२	सैद्धान्तिक अवधारणा	११
	२.२.१ लेखनको परिचय	११
	२.२.२ लेखाइका प्रकार	११
	२.२.३ लेखन कला शिक्षणको प्रयोजन	१२
	२.२.४ वादविवाद लेखन	१३
	२.२.५ वादविवाद लेख्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू	१४
	२.२.६ वादविवादको संरचना	१४
	२.२.७ वादविवाद शिक्षणको प्रयोजन	१५
	२.२.८ वादविवाद शिक्षणका प्रक्रिया	१६

अध्याय तीन

अध्ययन विधि तथा प्रक्रिया

३.१	अध्ययन ढाँचा	१८
३.२	जनसङ्ख्या	१८
३.३	प्रतिनिधि नमुना छनोट	१८
३.४	सामग्री निर्माण	१८

३.४.१ प्राथमिक स्रोत १८

३.४.२ द्वितीय स्रोत १९

३.५ पूर्वपरीक्षण १९

३.६ तथ्याङ्क सङ्कलन १९

३.७ प्रस्तुतीकरण विश्लेषण र प्रक्रिया २०

अध्याय चार

समग्र विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको अध्ययन

४.१ पृष्ठभूमि २२

४.२ प्रतिशतका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमता २२

४.३ मध्यमान र मानक विचलनको आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमता २४

अध्याय पाँच

विद्यालय प्रकृतिका आधारमा विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको अध्ययन

५.१ पृष्ठभूमि २६

५.२ प्रतिशतका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमता २६

५.३ मध्यमान र मानक लिचलनका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमता २८

५.४ प्रतिशतका आधारमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमता २९

५.५ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क ३०

५.६ प्रतिशतका आधारमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तुलना ३१

५.७ मध्यमान र मानक विलचनका आधारमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तुलना ३३

अध्याय छ

लैङ्गिकताको आधारमा विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको अध्ययन

६.१ पृष्ठभूमि ३५

६.२ प्रतिशतका आधारमा छात्रहरूको वादविवाद लेखन क्षमता ३५

६.३ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्रहरूको वादविवाद लेखन क्षमता ३६

६.४ प्रतिशतका आधारमा छात्राहरूको वादविवाद लेखन क्षमता ३७

६.५ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्राहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क ३९

६.६ प्रतिशतका आधारमा छात्र र छात्रा विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तुलना ४०

६.७ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्र र छात्राहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन ४२

अध्याय- सात

भाषिक पृष्ठभूमिको आधारमा विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमता

७.१ पृष्ठभूमि ४४

७.२ प्रतिशतका आधारमा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमता ४४

७.३ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमता ४६

७.४ प्रतिशतका आधारमा अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमता ४७

७.५ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क ४९

७.६ प्रतिशतका आधारमा नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तुलना ५०

७.७ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तुलना ५२

अध्याय आठ

सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता

८.१ सारांश ५५

८.२ निष्कर्ष ५७

८.३ उपयोगिता ५९

८.३.१ नीतिगत तह ५९

८.३.२ प्रयोगात्मक तह ६०

८.४ सुझावहरू ६१

८.५ भावी अनुसन्धानका लागि सम्भावित शीर्षकहरू ६२

सन्दर्भसामग्री सूची ६३

परिशिष्ट

व्यक्तिवृत्त

तालिका सूची

पृष्ठ

४.१	प्रतिशतका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	२२
४.२	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	२४
५.१	प्रतिशतका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	२६
५.२	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	२८
५.३	संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	२९
५.४	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	३०
५.५	सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	३२
५.६	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	३३
६.१	प्रतिशतका आधारमा छात्रहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	३५
६.२	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्रहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	३७
६.३	प्रतिशतका आधारमा छात्राहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	३८
६.४	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्राहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	३९
६.५	प्रतिशतका आधारमा छात्र र छात्राहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	४०
६.६	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्र र छात्रारुको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	४२
७.१	प्रतिशतका आधारमा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	४४
७.२	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	४६
७.३	प्रतिशतका आधारमा अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	४८
७.४	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	४९
७.५	प्रतिशतका आधारमा नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तुलना	५१
७.७	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क	५३

चित्र सूची

पृष्ठ

४.१ प्रतिशतका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क २३

४.२ मध्यमानका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क २५

५.१ प्रतिशतका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क २७

५.२ मध्यमानका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क २८

५.३ संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क २९

५.४ मध्यमानका आधारमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमता ३१

५.५ प्रतिशतका आधारमा समुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क ३२

५.६ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क ३४

६.१ प्रतिशतका आधारमा छात्रहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क ३६

६.२ मध्यमानका आधारमा छात्रहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क ३७

६.३ प्रतिशतका आधारमा छात्राहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क ३८

६.४ मध्यमानका आधारमा छात्राहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क ४०

६.५ प्रतिशतका आधारमा छात्र र छात्राहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क ४१

६.६ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्रा र छात्र विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क ४२

७.१ प्रतिशतका आधारमा नेपाली मातृभाषा विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क ४५

७.२ मध्यमानका आधारमा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमता ४७

७.३ प्रतिशतका आधारमा अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क ४८

७.४ मध्यमानका आधारमा अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क ५०

७.५ प्रतिशतका आधारमा नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क ५१

७.६ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा नेपाली नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वादविवाद लेखन क्षमताको तथ्याङ्क ५३